

2012. november 12. - **Luxemburgi Zsigmond (1387-1437) félévszázados uralkodása után rövidesen zűrzavaros időszak köszöntött a Magyar Királyságra.**

A nemzetközileg nagy tekintélynek örvendő, a német-római császári méltóságot is betöltő Zsigmondnak ugyanis nem volt fiúörököse. Legalábbis törvényes semmiképpen sem. Így leányát, Erzsébetet összeházasította Habsburg Alberttel, aki az első Habsburg-uralkodóként foglalta el a magyar trónt 1438-ban, azonban alig kétesztendei uralkodás után a török ellen indulva a szegedi táborban kitört vérhas- vagy tifuszcikázvány áldozata lett.

Özvegyét várandós állapotban hagyta itt, ellenben a királyi trón betöltése nem tűrt halasztást, hiszen a déli végeket a terjeszkedő oszmán-török hatalom mind erőteljesebb és gyakoribb támadásai fenyegették. A magyar rendek éppen ezért az 1440. januári budai országgyűlésen úgy döntöttek, hogy a lengyel Jagelló Ulászlót hívják meg királynak, s főúri küldöttség indult 1440. január 18-án Krakkóba. Erzsébet királyné, aki meg volt győződve arról, hogy fiút fog világra hozni, mindenképpen a születendő gyermeknek szánta a koronát. A magyar nemesség azonban legfeljebb arról volt hajlandó tárgyalni, hogy Erzsébet feleségül megy Ulászlóhoz, így továbbra is királynéként uralkodhat. Erzsébet ebbe taktikai megfontolásból bele is egyezett. Éppen ezért a lengyelországi követjárás eredménye az lett, hogy 1440. március 8-án Krakkóban magyar királlyá választották Jagelló Ulászló lengyel királyt – ezzel létrejött 1370-1382 után a második lengyel-magyar perszonálunió –, aki megígérte, hogy nőül veszi Erzsébetet, tiszteletben tartja az ország alkotmányát, és másik királysága erőivel is támogatja Magyarország törökellenes küzdelmét.

Időközben azonban idehaza is meghatározó belpolitikai fordulat történt. 1440. február 22-én megszületett végre a néhai Albert és Erzsébet királyné örököse, a későbbi V. László. Erre a királyné visszavonta korábbi házassági beleegyezését. A Krakkóban tárgyaló küldöttséget azonban már nem tudta időben értesíteni, futára elkésett azzal a hírral, miszerint az országnak a kis Lászlóval törvényes fiúörököse született, ezért a delegáció szüntesse be a tárgyalásait. A királyné azonban semmit sem bízott a véletlenre, s már jó előre elrendezte fia királyságának ügyeit, s biztosította, hogy a Szent Koronával történő megkoronázása által az ország egyedüli törvényes uralkodója lehessen. Éppen ezért hallatlanul merész és példátlan lépésre szánta el magát: megkérte udvarhölgyét, Kottanner Jánosnét, lopja el számára a Visegrádon őrzött Szent Koronát.

Kottanner Jánosné Wolfram Ilona kismemesi családból származott, előbb Székeles Péter soproni polgármester felesége volt, majd első férjének halála (1431) után került Bécsbe, ahol Kottanner János ottani polgárhoz ment másodszor férjhez, s itt állt a királyi udvar szolgálatába. V. László születésekor Kottannerné Albert király egyik lányának volt a nevelője. Később, 1450 táján V. László részére egy német nyelvű emlékiratban leírta a korona ellopásának történetét. A 15. századi politikai krimi cselekménye röviden a következő. A Szent Koronát I. Albert (1438-1439) uralkodásának végéig Esztergomban őrizte az akkori érsek, Pálóczi György. Pálóczi halála után került át a koronázási jelvényekkel együtt 1439. július 7-én Visegrádra. A vár és a hozzá tartozó uradalom a mindenkor királyné tulajdona volt. A Szent Koronát ettől kezdve a visegrádi fellegrvár ötszögletű tornyának földszintjén levő kincseskamrában őrizték. Ennek legbelső helyisége a királyé volt, az előtte levőben őrizték a királyné kincseit, ez előtt pedig egy előtér volt, amelyből csigalépcső vezetett az emeletre, a várnagy lakásának előszobájába. Erre az előszobára a szomszédos királynéi palota lakosztályából egy ajtó nyílt. Ezen az ajtón keresztül kellett lejutniuk a két kincseskamrába Kottanner Jánosné segítőtársainak, hogy a koronát elrabolják. Erzsébet királyné 1439 decemberében másod unokatestvérével, Cillei Ulrikkal megtanácskozta, hogyan hozhatná ki a Szent Koronát Visegrád várából. A terv kivitelezésével megbízott Kottannerné kezdetben nagyon megijedt, végül élete kockáztatásával is beleegyezett a nehéz vállalkozás lebonyolításába. A korona ellopására 1440. február 21-ének hideg téli éjszakáján került sor. „Amikor aztán elérkezett az igazi ideje annak, hogy Isten csodatételét véghez vigye, akkor Isten egy férfiút küldött nekünk, aki elvállalta, hogy kihozza a Szent Koronát: ez magyar volt, ...-nak (jellemző, hogy a szerző még tíz évvel később is titokban tartja az illető személy nevét – L.Zs.) hívták, hűségesen, okosan, férfihoz méltón fogott neki a dolognak, s előkészítettünk mindent, ami a dologhoz kellett...” A terv kivitelezését megnehezítette, hogy a Szent Koronát rendkívül gondosan őrizték, az illetékes várnagy, tekintettel a kiélesedő belpolitikai helyzetre, személyesen akart a koronát őrző bolthajtásos kamra ajtaja elé feküdni, viszont betegsége megakadályozta ebben, s ezáltal az őráratokat sem tudta kellő éberséggel és fegyelemmel megszervezni aznap éjjel, s jórészt ez biztosította Kottannerné merész akciójának sikerét.

Emlékiratában Kottannerné a legapróbb részletekre kiterjedően leírja a koronalopás éjszakájának eseményeit, s hűen visszaadja azt a halálosan rémült lelkiállapotot, mely a visegrádi éjszaka történéseinek egész ideje alatt hatalmában tartotta: „...nagy ájtatosan letérdeltem, és kértem Istent és Miasszonyunkat, legyenek mellettem és segítőtársaim mellett. Nagyon aggódtam lelkemért, aztán az életemért. Arra kértem Istent, ha mindez Isten ellen való volna, ha ezért el kellene kárhoznom, vagy pedig ebből baj származnék az országra és lakóira, akkor Isten legyen lelkemnek irgalmas, és inkább hagyjon előbb itt meghalnom”. Végül is a meg nem nevezett segítő nemes úr társával az ajtók lakatjait lereszelte, a pecsétet feltörte, az egyik ajtótok lakatjai azonban olyan erősek voltak, hogy azokat nem lehetett eltávolítani, így a tokot ki kellett égetni, ettől pedig olyan erős füstszag keletkezett, hogy féltő volt, lelepleződnek a koronatulvajok. Miután a Szent Korona a meg nem nevezett úr birtokában volt, az ajtókra más lakatokat helyezett, a királyné pecsétjét újra rájuk nyomta, majd a kápolnán át elhagyták az épületet. Kottannernéék az ereklyét egy vörös bársony vánkossba helyezték és bevarrták azt. Majd a nemes úr vállára vette a vánkost, „őcska tehénbőrt borított rá, ennek hosszú farka volt, amely hátul lelógott, úgyhogy mindenki utána nézett, és elkezdett nevetni”, ő pedig kísértelt Visegrádról.

Ezt követően azonban még el kellett juttatni a Szent Koronát Komárom várába, ahol Erzsébet királyné tartotta az idő szerint a rezidenciáját. A Dunán történő átkelés alatt kis híján tragédia

történt: Kottannerné közlése szerint a folyón ugyanis „felhalmozódott a jég, de egyik-másik helyen már megvékonyodott. Amikor aztán rámentünk a jégre, úgy a Duna közepe táján az udvarhölgyek szekere alatt beszakadt, a szekér felfordult, az udvarhölgyek sikítottak, és egyik a másikat nem látta. Akkor nagyon megijedtem, és arra gondoltam, hogy a Szent Koronával együtt a Dunába kell vesznünk. Isten azonban segítségünkre volt, úgymint senki sem került a jég alá, de minden más holmi (ti. a Szent Korona kivételével – L.Zs.), ami a szekéren volt, leszóródott, részben a vízbe, a jég alá”. Ilyen viszontagságos utat követően érkezett meg a küldöttség Komáromba, Erzsébet királyné palotájába. Miként Kottannerné Emlékiratában elmondja, éppen abban az órában, melyben a királyné szállására érkeztek, megszületett a várva várt trónörökös, a leendő V. László. Az udvarhölgy a két esemény időbeli egybeeséséről így vallott a királynénak: „Nagyságos úrnőm, nagyságod hálát adhat Istennek, amíg csak él, azért a nagy kegyelemért és sok csudáért, amelyeket a mindenható Isten tett azzal, hogy a király és a Szent Korona egyazon órában találkoztak... És amint igaz, hogy Szent Istvánnak Magyarországra Isten küldte és szánta a Szent Koronát, ugyanúgy igaz az is, hogy szemmel láthatóan Isten akarta, hogy Magyarország Szent Koronáját az igazi örökös király, László viselje, és ne a lengyel király. És ezt a fejezetet egyesek tartsák emlékezetükben”.

A trónörökös megszületését követően Erzsébet királyné visszavonta a Jagelló Ulászló megválasztására vonatkozó korábbi beleegyező ígéretét. Ulászló megválasztását követően az álláspontok megmerevedtek. Erzsébet ragaszkodott hozzá, hogy a trón a fiát illeti örökség jogán, a főurak többsége pedig kitartott amellett, hogy a török fenyegette országot sem asszony, sem csecsemő nem kormányozhatja, s ősi jog szerint egyébként is megilleti őket a szabad királyválasztás joga. Ulászlót az országlakosok (a privilegizált rendek) döntő többségének akaratából amúgy is megválasztották már, tehát ő a törvényes uralkodó, s útban van Magyarország felé. 1440. április 23-án lépte át a lengyel-magyar határt, másnap már Késmárkon van, s május 21-én bevonul majd Budára, ahol a nádor, Hédervári Lőrinc ünnepélyesen fogadja. A politikai patthelyzetet ekkor Erzsébet egy újabb, puccsszerű lépéssel kívánta megoldani. 1440. május 15-én, pünkösöd napján megkoronáztatta három hónapos gyermekét, Zsigmond császár unokáját és Albert király fiát V. László (1440-1457) néven. A koronázási ceremónia jogilag teljesen szabályos volt: Fehérvárott, a Szent Koronával történt, a szertartást az esztergomi érsek, Szécsi Dénes bíboros végezte, aki Erzsébet odaadó híve volt. Ez a három „törvény” tulajdonképpen jogszokás volt, amely 1001-től 1526-ig volt érvényben. Az első magyar király, akit a fentebb elmondottak következtében nem a Szent Koronával koronáztak meg, éppen V. László riválisa, az ellenkirály I. Ulászló (1440-1444) volt. A koronázási ceremónia a székesfehérvári Szent Péter és Pál templomban zajlott. A Szent István-oltárnál a csecsemő V. László feje fölött Cillei Ulrik tartotta a Szent Koronát, míg a misét az esztergomi érsek, Szécsi Dénes celebrálta. A koronázást követően felolvasták a királyi eskü szövegét – amelyben az uralkodó kötelezettséget vállalt az ország ősi törvényeinek, alkotmányának megtartására –, amelyet a kis V. László nevében Cillei szóról szóra latin nyelven megismételt. Ez volt a trónfoglalás szertartása. A királlyá avatás ünnepségének egyetlen hiányossága akadt: a koronázási jelvények nem voltak Fehérvárott, minthogy azok a koronálopáskor Visegrádon maradtak. Kottanner Jánosné Emlékirata az első magyar történeti forrás, amely pontosan felsorolja e jelvényeket: a koronázási palást, jogar, országalma, apostoli kereszt, alba, stóla, vállkendő, öv, kesztyűk, mellkapocs és az országzászló. Igaz, az Emlékirat szerzője azt állítja, hogy a koronázási jelvények is Fehérváron voltak 1440. május 15-én, azonban ezzel Kottannerné utólag kívánja a királyavatás ceremóniáját megkérdőjelezhetetlenül legitimálni. Tudniillik maga sem állítja más helyen Emlékiratában, miszerint Visegrádról a

koronázási jelvényeket is elhozták volna, következésképpen minden alkalommal csak a Szent Koronáról tesz említést. Ugyanakkor más forrásokból tudjuk, hogy 1440. június 29-én I. Ulászló hívei a visegrádi kincseskamra felnyitásakor a korona kivételével az összes királyi koronázási jelvényt hiánytalanul megtalálták, s utóbb Ulászló királlyá avatásakor fel is használták őket. A fehérvári koronázást követően, elkerülendő az Ulászlóval történő összeclapást, Erzsébet királyné V. Lászlóval és párthíveivel Győrbe tette át a székhelyét. A Szent Koronát a király bölcsőjében szalma közé rejtették el az utazás idejére, Kottannerné egy kendőbe csomagolta, s álcázásként egy hosszú kanalat is tett mellé, mintha az a gyermek király játékszere volna. Végül Kottannerné a még biztonságosabb helynek vélt Sopronba vitte V. Lászlót, annál is inkább, mert néhai atyja, Albert király úgy rendelkezett, hogy születendő gyermeke gyámja unokatestvére, a Habsburg-dinasztia feje, Frigyes főherceg legyen. Ez olyannyira egyezett a kor szellemével, hogy az özvegy Erzsébet a koronázást követően gyermekét át is adta az ekkor már német-római király – 1452-től császár – III. Frigyes (1440-1493) számára. A királyné azonban Győrben maradt, s a Szent Koronát is magánál tartotta. Továbbra is makacsul ragaszkodott fia királyságához, noha az ország rendjei egységesen I. Ulászló király mellett sorakoztak fel. Erzsébet következésképpen kitért a tárgyalások elől, és néhány párthívével kitartóan ragaszkodott a fegyveres harc folytatásához, amihez már akkoriban is temérdek pénzre volt szükség. Az ország nyugati határára szorulva azonban az anyakirályné jövedelmei nagymértékben csökkentek, ezért 1441. február 25-én – csaknem napra pontosan a visegrádi koronaellopás évfordulóján – ismét teljesen meghökkentő és döbbenetes lépésre szánta el magát: a Szent Koronát 8000 aranyforintért elzálogosította III. Frigyesnek, így legfőbb nemzeti ereklyénk első alkalommal bevonult a Habsburgok kincstárába, s csaknem negyedszázadra külhonba került.

Magyarországnak pedig két királya volt: a de jure kétségbevonhatatlanul törvényesen uralkodó gyermek V. László, valamint a de facto – s a későbbiekben ismertető magyar jogtörténeti fejlemények folytán de jure is – megkérdőjelezhetetlenül törvényesen uralkodó I. Ulászló. A Magyar Királyság rendjei először kényszerültek szembenézni a kettős királyválasztásból eredő problémákkal és a Szent Korona-tan ez esetben alkalmazandó kitételével. **Lipusz Zsolt**